

L'Evangelí segons Jesucrist

José Saramago

**L'Evangeli
segons
Jesucrist**

Traducció de **Xavier Pàmies**

Navoia

Primera edició

Març de 2022

Publicat a Barcelona per Editorial Navona SL

Editorial Navona és una marca registrada de Suma Llibres SL

Aribau 153, 08036 Barcelona

navonaed.com

Direcció editorial Ernest Folch

Edició Xènia Pérez

Disseny gràfic Alex Velasco i Gerard Joan

Maquetació i correcció Digital Books

Paper tripa Oria Ivory

Tipografies Heldane i Studio Feixen Sans

Distribució a Espanya UDL Libros

ISBN 978-84-19179-07-4

Depósito Legal B 20608-2021

Impressió Romanyà-Valls, Capellades

Imprès a Espanya

Títol original *O evangelho segundo Jesus Cristo*

© José Saramago, 1991

Tots els drets reservats

© de la present edició: Editorial Navona SL, 2022

© de la traducció: Xavier Pàmies, 2000, 2022

Navona dona suport al copyright i a la propietat intel·lectual. El copyright estimula la creativitat intel·lectual, produeix noves veus i crea una cultura dinàmica. Gràcies per confiar en Navona, comprar una edició legal i autoritzada i respectar les lleis del copyright, evitant reproduir, escanejar o distribuir parcial o totalment qualsevol part d'aquest llibre sense el permís dels titulars. Amb aquest llibre, dona suport als autors i ajuda a Navona a seguir publicant.

A la Pilar

Són molts els qui han emprès la tasca d'escriure un relat dels fets que s'han acomplert entre nosaltres, valent-se del que ens van transmetre els qui des del principi en van ser testimonis oculars i després van esdevenir servidors de la Paraula. Ara jo, havent-me informat minuciosament de tot des dels orígens, he decidit d'escriure-t'ho, il·lustre Teòfil, en una narració ordenada, perquè constatis la solidesa de l'ensenyament que has rebut.

Lluc, I, 1-4

Quod scripsi, scripsi.

Pilat

El sol apareix en un dels angles superiors del rectangle, el que queda a l'esquerra del qui mira, representant, l'astre rei, un cap d'home d'on brollen rajos de llum intensa i flamarades sinuoses, com una rosa dels vents que estigués indecisa sobre la direcció dels llocs cap on vol apuntar, i aquest cap té un rostre que plora, crispat per un dolor que no remet, i per la boca oberta llança un crit que no podem sentir, perquè cap d'aquestes coses és real, el que tenim davant nostre és paper i tinta, res més. Sota el sol veiem un home despullat lligat a un tronc d'arbre, amb la ronyonada cenyida d'un tros de roba que li cobreix les parts que anomenem les nueses o les vergonyes, i els peus li recolzen en el que queda d'una branca lateral tallada, però, per assegurar-los, perquè no rellisquin d'aquest suport natural, dos claus els hi tenen subjectes, clavats fins al fons. Per l'expressió de la cara, que és de sofriment reprimat, i per la direcció dels ulls, que miren amunt, deu ser el Lladre Bo. La cabellera, tota de rínxols, és un altre indicatiu que no enganya, sent com és cosa sabuda que els àngels i els arcàngels la tenen així, i el criminal pene-dit, en aparença, està a punt de pujar al món de les criatures celestials. No serà possible esbrinar si aquest tronc encara és un arbre, tot just adaptat, per poda selectiva, a instrument de suplici, però que es continua nodrint de la terra a través de les arrels, perquè tota la part de baix està tapada per un home de barba llarga, vestit amb robes bones, folgades i abundants, que, tot i tenir el cap

aixecat, no és cap al cel que mira. Aquesta postura solemne, aquest trist semblant, només poden ser de Josep d'Arimatea, perquè Simó de Cirene, sens dubte una altra hipòtesi possible, després de la comesa a què l'havien obligat, d'ajudar el condemnat a transportar el patíbul, conforme al protocol d'aquestes execucions, havia tornat a les seves coses, molt més preocupat per les conseqüències de l'endarreriment de la feina interrompuda que per l'angoixa mortal de l'infeliç que havien de crucificar. Doncs bé, aquest Josep d'Arimatea és aquell home bondadós i acabalat que va oferir un sepulcre que tenia perquè hi dipositessin el cadàver principal, però aquesta generositat no li servirà de gaire a l'hora de les santificacions, ni tan sols de les beatificacions, perquè tan sols té, embolcallant-li el cap, el turbant amb què surt al carrer cada dia, al contrari d'aquesta dona que veiem en primer pla, amb els cabells esbullats sobre l'esquena encorbada i vinclada, però cofada amb la glòria suprema d'una aurèola, en el seu cas retallada com un brodat casolà. Segur que la dona agenollada es diu Maria, perquè d'entrada ja sabíem que totes les que s'hi van venir a aplegar tenen aquest nom, tan sols una, que a més a més és Magdalena, es distingeix onomàsticament de les altres, doncs bé, qualsevol observador, si és prou coneixedor dels fets elementals de la vida, jurarà, a primer cop d'ull, que la Magdalena acabada d'esmentar és justament aquesta, perquè tan sols una persona com ella, amb un passat dissolut, hauria gosat fer acte de presència, en aquella hora tràgica, amb un escot tan obert, i un cosset tan ajustat que li aixeca i realça la rodonesa dels pits, motiu pel qual, inevitablement, atreu i reté la mirada àvida dels homes que hi passen, amb greu perjudici de les seves ànimes, arrossegades d'aquesta manera a la perdició pel cos infame. L'expressió del rostre, però, és d'una tristesa compungida, i l'abandó del cos no expressa sinó el dolor d'una ànima, s'ha de reconèixer que oculta sota unes

carns temptadores, però que cal que tinguem en compte, ens referim a l'ànima, és clar, aquesta dona podria fins i tot estar completament despullada, si haguessin decidit representar-la anant així, i així i tot hauríem de mostrar-li respecte i veneració. Maria Magdalena, si és que ho és, sosté, i sembla que estigui a punt de besar, amb un gest de compassió impossible de traduir en paraules, la mà d'una altra dona, aquesta sí, tirada a terra, perdudes les forces o ferida de mort. De nom també es diu Maria, segona en l'ordre de presentació, però, sens dubte, primera en importància, si alguna cosa significa la posició central que ocupa a l'espai inferior de la composició. Tret del rostre llagrimós i les mans inertes, no se li arriba a veure res del cos, cobert pels múltiples plecs del mantell i de la túnica, cenyida a la cintura amb un cordó del qual s'endevina l'aspresa. Té més edat que l'altra Maria, i aquesta és una bona raó, segurament, però no l'única, perquè la seva aurèola tingui un dibuix més complicat, així, si més no, es podria sentir autoritzat a pensar el qui, pel fet de no disposar d'informació precisa sobre les precedències, categories i jerarquies que imperen en aquest món, es veïés obligat a emetre'n una opinió. Ara bé, tenint en compte el grau de divulgació, portada a terme tant per les arts majors com les menors, d'aquestes iconografies, tan sols un habitant d'un altre planeta, suposant que no s'hi hagués reproduït alguna vegada, o fins i tot estrenat, aquest drama, tan sols aquest ésser certament inimaginable podria ignorar que aquesta dona afligida és la viuda d'un fuster anomenat Josep i mare de molts fills i filles, encara que tan sols un d'ells, per imperatius del destí o de qui el governa, hagi arribat a fer fortuna, en vida d'una manera mediocre, més aviat després de mort. Reclinada sobre el seu costat esquerre, Maria, mare de Jesús, aquest mateix a qui acabem d'al·ludir, arrenja l'avantbraç a la cuixa d'una altra dona, també agenollada, de nom també Maria, i ben mirat, encara que no li

puguem veure ni imaginar cap escot, potser la Magdalena autèntica. Igual que la primera d'aquesta trinitat de dones, té la llarga cabellera esbullada, caient-li per l'esquena, però aquesta té tota la pinta de ser rossa, si no és mera casualitat la diferència de traç, més fluix en aquest cas i deixant espais buits en el sentit dels flocs de cabells, cosa que, òbviament, va servir al gravador per aclarir el color general de la cabellera representada. Amb aquests arguments no pretenem afirmar que Maria Magdalena hagués estat, realment, rossa, tan sols ens estem conformant al corrent d'opinió majoritari que insisteix a veure en les rosses, tant les naturals com les tenyides, els instruments més eficaços de pecat i perdició. Pel fet que Maria Magdalena hagués estat, com és sabut de tothom, una dona tan pecadora, perduda com la que més, li correspondria a més a més haver estat rossa per no desmentir les conviccions, adquirides per bé o per mal, de la meitat del gènere humà. No és, però, pel fet que aquesta tercera Maria sembli, en comparació amb l'altra, més clara de pell i de color de cabells, que insinuem i proposem, contra l'evidència aclaparadora d'un escot profund i un pit a la vista, que ella sigui la Magdalena. Una altra prova, aquesta de moltíssim pes, reforça i referma la identificació, i consisteix en el fet que aquesta dona, tot i sostenir una mica, amb mà distreta, la mà inerta de Jesús, aixeca, ella sí, els ulls amunt, i aquesta mirada, que és d'un amor exaltat i autèntic, s'enlaira amb tanta força que sembla que s'emporti tot el cos al darrere, tot el seu ésser carnal, amb una aurèola radiant capaç de fer empal·lidir l'halo que ja li envolta el cap i li redueix pensaments i emocions. Tan sols una dona que hagués estimat tant com imaginem que Maria Magdalena va estimar podria mirar d'aquesta manera, amb la qual cosa, en definitiva, queda demostrat que és aquesta, només aquesta, i cap altra, descartada per tant la que hi ha al costat, una quarta Maria, dreta, amb les mans a mig aire, en actitud piadosa, però amb la

mirada perduda, que fa companyia, a la banda d'aquí del gravat, a un home jove, poc més que adolescent, que doblega la cama esquerra amb gest amanerat, flectant el genoll, mentre amb la mà dreta, oberta, mostra, amb un posat afectat i teatral, el grup de dones a qui ha correspost representar, a terra, l'acció dramàtica. Aquest personatge, tan jovenet, amb els cabells fent-li tirabuixons i el llavi tremolós, és Joan. Igual que Josep d'Arimatea, també amaga amb el cos la base d'aquest altre arbre que, al capdamunt, en compres de nius, sosté un segon home despullat, lligat i clavat com el primer, però aquest té els cabells llisos, deixa que el cap li pengi per mirar, si és que encara pot, cap a terra, i la cara, xuclada i esquilada, fa pena, al contrari del lladre de l'altra banda, que fins i tot en el trànsit final, de sofriment agònic, encara té valor per mostrar-nos un rostre que fàcilment imaginem rubicund, molt bé li devia anar la vida quan robava, encara que quina falta fan aquí els colors. Magre, de cabells llisos, amb el cap inclinat cap a la terra que se l'ha de menjar, dues vegades condemnat, a mort i a l'infern, aquesta misera desferra només pot ser el Lladre Dolent, home rectíssim en realitat, a qui va sobrar consciència per no fingir que creia, a cobert de les lleis divines i humanes, que amb un instant de penediment n'hi ha prou per redimir tant tota una vida de maldat com un simple moment de flaqueza. Damunt seu, també plorant i clamant com el sol que té davant, veiem la lluna sota la figura d'una dona, amb una arracada incongruent adornant-li l'orella, llicència que cap artista o poeta es deu haver permès abans i és improbable que s'hagi permès després, tot i l'exemple. Aquest sol i aquesta lluna il·luminen semblantment la terra, però la claror és circular, sense ombres, per això es pot veure amb tanta nitidesa el que hi ha a l'horitzó, al fons, torres i muralles, un pont llevadís sobre un fossat on hi brilla aigua, uns gablets gòtics, i darrere, al capdamunt de l'últim turó, les pales deturades

d'un molí. Més cap aquí, per la il·lusió de la perspectiva, quatre cavallers amb elm, llança i armadura fan giravoltar les muntures per ostentar la seva mestria, però els seus gestos suggereixen que han arribat al final de la seva exhibició, saluden, per dir-ho així, un públic invisible. La mateixa impressió de final de festa la dona aquell soldat d'infanteria que ja fa un pas per retirar-se, portant, agafat amb la mà dreta, el que, a aquesta distància, sembla un tros de roba, però que també pot ser una capa o una túnica, mentre dos militars més donen senyals d'irritació i despit, si és que es pot, de tan lluny, desxifrar en aquests rostres minúsculs cap sentiment, com d'aquell qui ha jugat i ha perdut. Per sobre d'aquestes vulgaritats de milícia i de ciutat emmurallada planen quatre àngels, dos dels quals són dels de cos sencer, que ploren, i s'exclamen, i es lamenten, tret d'un, de perfil greu, que està concentrat en la comesa de recollir en una copa, fins a l'última gota, el raig de sang que surt del costat dret del Crucificat. En aquest indret, que anomenen Gòlgota, són molts els qui han tingut el mateix destí fatal i molts més seran els qui l'hi tindran, però aquest home, despullat, clavat de mans i peus en una creu, fill de Josep i de Maria, de nom Jesús, és l'únic al qual el futur concedirà l'honor de la inicial majúscula, els altres no passaran de ser crucificats menors. Ell és, en definitiva, el qui miren tan sols Josep d'Arimatea i Maria Magdalena, el qui fa plorar el sol i la lluna, el qui ara mateix acaba de lloar el Lladre Bo i de menysprear el Dolent, sense entendre que no hi ha cap diferència entre l'un i l'altre, o, si n'hi ha cap, no és aquesta, perquè el Bé i el Mal no existeixen en si mateixos, l'un és tan sols l'absència de l'altre. Té sobre el cap, d'una resplendor de mil rajos, més dels que, junts, tenen el sol i la lluna, un rètol escrit en lletres romanes que el proclamen Rei dels Jueus, i, cenyint-l'hi, una dolorosa corona d'espines, tal com la porten, i no ho saben, fins i tot quan no sagnen exteriorment, aquells

homes als quals no es permet que siguin reis de la seva pròpia persona. Jesús no té cap suport per als peus, tal com els lladres en tenen, tot el pes del cos penjaria de les mans clavades a la fusta si no fos que encara li queda un hàlit de vida, prou per mantenir-se erecte sobre els genolls tensos, però ben aviat se li acabarà, la vida, si la sang li continua brollant de la ferida del pit, com ja s'ha esmentat. Entre les dues falques que sostenen la creu vertical, ficades igual que ella en una fosca esberla del sòl, ferida de la terra no pas més inguarible que qualsevol sepultura d'home, hi ha un crani, i també una tíbia i un omòplat, però el que ens interessa és el crani, perquè això és el que Gòlgota significa, crani, no sembla que una paraula sigui el mateix que l'altra, però no hi trobaríem cap diferència si en comptes d'escriure crani i Gòlgota escrivíssim gòlgota i Crani. No se sap qui ha posat aquí aquestes despulles ni amb quina finalitat ho pot haver fet, si és tan sols un recordatori irònic i macabre fet als pobres martiritzats sobre el seu estat futur, abans de tornar-se terra, pols i no res. Però també hi ha qui afirma que aquest és ni més ni menys que el crani d'Adam, procedent de la negror profunda dels estrats geològics primigenis, i que ara, com que no hi pot tornar, està condemnat eternament a tenir davant dels ulls la terra, el seu únic paradís possible i perdut per sempre. Més enrere, al mateix camp on els cavallers executen una última giragonsa, hi ha un home que es retira, amb el cap encara tombat cap aquí. A la mà esquerra porta una galleda i a la mà dreta una canya. A la punta de la canya hi deu haver una esponja, des d'aquí costa de veure, i la galleda, quasi ho asseguraríem, conté aigua amb vinagre. Aquest home, algun dia, i ja li quedarà per sempre, serà víctima d'una calúmnia, la de, per malícia o escarni, haver donat vinagre a Jesús havent-li demanat ell aigua, quan de fet li va donar la barreja que porta, vinagre i aigua, remei sobirà com a refresc per matar la set, com aleshores se sabia i

practicava. Se'n va, no es queda fins al final, ha fet el que ha pogut per alleujar l'assedegament mortal de tots tres condemnats, i no fa diferències entre Jesús i els Lladres, per la senzilla raó que tot ple-gat són coses de la terra, que es quedaran a la terra, i se'n fa l'única lectura possible.